

opipljivo. Ono poziva na aktivnost, čovjekoljublje i zajedništvo. Treći uvjet ukazuje da je spasenje individualno. Svako za sebe ima odgovornost osobno prisvajati poruku Evanđelja. I tu neminovno dolazimo do pitanja religije s jedne strane i pitanja Evanđelja s druge strane. Religija funkcionira po principu poslušnosti pojedinca što će uzrokovati Božje prihvaćanje. S druge strane, glavno načelo Evanđelja jest da Bog prihvaća pojedinca kroz djelo Isusa Krista što posljedično dovodi do poslušnosti pojedinca. Četvrti uvjet ukazuje da spasenje uključuje zajedništvo. Gozba je po prirodi društveni događaj. Obično sva zajednička okupljanja i proslave uključuju i gozbu odnosno zajedničko jelo. Isus „koji je sam kruh nebeski“ u prisposobi govori da su senzualni put mlađega brata i etički put starijeg brata ustvari krivi putovi. Autor napominje da postoji još jedan put – a to je pravi put kroz onoga koji je sam PUT: Isus Krist. Oni koji ustraju na tome putu i životu s Kristom kao Spasiteljem sudjelovat će u konačnoj gozbi na kraju povijesti. Hod s Kristom u sadašnjosti predstavlja predokus onoga što dolazi. Već u sadašnjosti priprema se za gozbu u budućnosti.

Rijetko se događa da neka knjiga može učinkovito obuhvatiti publiku i vjernika i skeptika. Međutim, ova je knjiga uspješno premostila tu provaliju. Za skeptike i nevjernike ovo je prikaz poruke Evanđelja gdje Bog svojom intervencijom pokazuje svoje veliko milosrđe prema palome čovjeku. Za vjernike ovo je priča koja nikada ne stari. Kršćanski bestseller koji svaki vjernik treba često čitati kako mu srce ne bi otupjelo za bližnjega i kako ne bismo Očevu ljubav uzeli zdravo za gotovo ili pak s dozom ljubomore prema onima koji su doživjeli Božji dodir. Iako je ova knjiga mala opsegom, vrlo je jezgrovita te može imati velik utjecaj na okolinu i pojedinca. Stoga ju svesrdno preporučujem svima koji iskreno tragaju za obnovom duhovnog života i rasta u vjeri.

Danijel Časni

Ervin Budiselić

Postanak 1-12: Biblija u malome

Zagreb: Biblijski institut, 2021., str. 126.

Uvod

Ovo djelo, kao drugi dio planiranog niza od četiriju knjiga, doista je nastavak prethodnog naslova. Cijela serija nosi naziv *Kako se (ne) izgubiti u Bibliji* i time otkriva autorovu namjeru pisanja svih djela u seriji. Teme koje su općenito, ali ne i površno, spomenute u prvoj knjizi (*Ključne biblijske teme*), a u ovom su djelu dodatno razrađene, temeljne su za snalaženje u sadržaju i smislu Biblije.

Zbog toga ova serija, ako je suditi prema prvim dvama djelima, obećava korisnost kršćanima raznih razina zrelosti te onima u raznim životnim i crkvenim ulogama. Čitaoci koji već posjeduju i pročitali su prvu knjigu, neće se razočarati ako nabave i drugu.

Općenito, hrvatski kršćani ne raspolažu mnoštvom objavljenih knjiga ovakve tematike, a pogotovo ne onima čiji su autori lokalni i suvremeni. Te dvije činjenice - da je autor Hrvat i da je još živ te da se zato ne radi ni o prevedenom djelu ni o djelu čija relevantnost nije dovedena u pitanje protokom vremena od trenutka pisanja do trenutka čitanja, čine ovu knjigu dodatno zanimljivom i posebnom. Bez imalo zadržke, u takvom djelu možemo očekivati da će tema knjige biti obrađena na svjež način, imajući na umu današnje stanje crkve u našoj zemlji, a neće biti zastarjela analiza neke druge kulture.

Nakon uvoda, knjiga se sastoji od sedam poglavlja: 1) *Zemlja kao Božji hram*; 2) *I stvori Bog muško i žensko*; 3) *Počinak – slika Božje vlasti*; 4) *Nebeska obitelj i duhovno ratovanje*; 5) *Borba sjemena (Post 3,15)*; 6) *Babilon – kraljevstvo zla*; 7) *Abraham: narod, zemlja, blagoslov, ime*. Nakon dodatka o nastanku knjige djelo završava s nekoliko informacija o izdavaču — Biblijskom institutu.

Prije detaljnijeg opisa svakog poglavlja evo nekoliko preporuka za korištenje ove knjige, kao i konačne procjene njezine vrijednosti. Prije svega, potrebno je reći da knjiga više nalikuje djelu za osobnu pobožnost (tzv. „tiho vrijeme“) nego tehničkom komentaru. Iako sadržaj otkriva autorovu visoku razinu upoznatosti s materijalom, prenošenje tih informacija nije suhoparno. Naprotiv, prožeto je poticajima na djelovanje i vršenje naučenoga.

Upravo zato, vjerojatno ne bi bila loša ideja da se ova knjiga čita kroz razdoblje od sedam dana — jedno poglavlje dnevno. Poglavlja su dovoljno kratka da dozvoljavaju takvo čitanje, a opet dovoljno izazovna. Uz to, puna vrijednost ove knjige istakla bi se samo ako ju se koristi kao vodič za samostalno proučavanje Biblije, a ne samo kao udžbenik. Drugim riječima, umjesto da ju se samo čita, trebalo bi uz nju imati otvorenu Bibliju. O tome će više biti rečeno kasnije, a za sada je dovoljno istaknuti da knjiga, u nekoliko navrata, ima mnogo više navedenih biblijskih odlomaka nego što ih analizira i tumači u samome tekstu, a čitatelj koji zastane i samostalno prouči te navedene odlomke, vođen onime što autor piše u danom poglavlju, izvući će najviše koristi iz ove knjige.

Pregled sadržaja

U *Uvodu* je najviše naglašeno da je Biblija jedna priča. Autor to ističe ovim riječima: „Budući da u prvih 12 poglavlja Biblije dobivamo osnovne obrise radnje koja će se protezati kroz cijelu Bibliju, njihovo ispravno razumijevanje daje dobre preduvjete za ispravnije i zdravije razumijevanje Božje objave“ (str. 10). Iz te krovne teme i glavne teze proizlazi ostatak knjige.

U prvom poglavlju (*Zemlja kao Božji hram*) nailazimo na pregledni opis šestodnevno stvaranja. Poseban naglasak stavljen je na *svrhu* stvaranja. Autor ovdje povezuje zapis stvaranja s izgradnjom Božjeg prebivališta (što daje dobar primjer potrebe da se ova knjiga čita uz otvorenu Bibliju i proučavaju odlomci koje autor samo spominje, bez da ih citira). Nadovezuje se na teologiju odmora (odnosno sedmog dana kao šabata) i dovodi do zaključka da je zemlja osmišljena kao hram — mjesto Božjeg boravka i počinka. Poglavlje se zaključuje zanimljivim povezivanjem s Knjigom Otkrivenja i pokazuje nam „tematsku zgradu“ cijele Biblije.

U drugom poglavlju (*I stvori Bog muško i žensko*), analizom prvog i drugog poglavlja Knjige Postanka, autor objašnjava poveznice i razlike između njih, govoreći o slici Božjoj i zadaći s kojom je čovjek stvoren. Na pitanje: „Jesu li spolovi jednaki ili postoji odnos autoriteta/podložnosti?“ daje nam jasan odgovor: „Da.“ Spolovi jesu jednaki, ali među njima postoji i odnos hijerarhije. Predviđajući potencijalne prigovore, autor se vješto bavi novozavjetnim odlomcima koji izgledaju kao da poništavaju različite načine na koje Bog želi koristiti muškarce i žene.

Treće poglavlje (*Počinak – slika Božje vlasti*) temu počinka provlači od teologije stvaranja do soteriologije (tj. nauke o spasenju), naglašavajući pritom da taj počinak nije odmor od brigâ i problemâ, nego podlaganje Isusu kroz učenje. Autor ovdje pokazuje koliko Biblija integrira spasenje pojedinaca u spasenje cjelokupne Tvorevine. Zaključuje jasnim pozivom na usmjeravanje naših napora na širenje Božje vlasti, kroz vršenje njegove volje.

Četvrto poglavlje (*Nebeska obitelj i duhovno ratovanje*) objašnjava vezu između pobune nebeskih bića i ljudskog pada u grijeh. Odlično definira idolopoklonstvo i pojašnjava spominjanje drugih bogova u Bibliji. U ovom poglavlju autor pokazuje da je sasvim moguće izrazito kršćanske doktrine naučavati isključivo iz Starog zavjeta. Ovdje nailazimo na odličan primjer poticaja na samostalno proučavanje, gdje autor spominje šest relevantnih odlomaka o Isusovoj borbi i pobjedi protiv demonskih sila, s još trideset i sedam takvih „adresa“ u podnožnoj bilješci. U zaključku izvrsno spaja teologiju, praktičnu pobožnost i pastoralno prekoravajuće poticanje: „Svi oni koji pripadaju Kristu sudjeluju u toj duhovnoj bitci i zadaći pokazivanja drugima kakav Bog uistinu jest? Jesmo li svjesni toga???” (str. 70). U podnožnoj bilješci na istoj stranici dotiče se tekućega međureligijskog dijaloga — globalnog problema u kršćanstvu, što zorno prikazuje relevantnost ovog djela za današnju Crkvu.

Peto poglavlje (*Borba sjemena [Post 3,15]*) razlaže biblijski naglasak na potomstvo i saveze te povezuje povijest Izraela kao Božjega borbenog naroda, ali ističe da je sukob prisutan i u nebeskoj i u zemaljskoj dimenziji. Pokazuje nam razloge sotonskog fokusa na uništenje Izraela ili njegove čistoće. Nadovezuje se na ovu temu kroz ulazak u Novi zavjet gdje daje kratki pregled Isusove službe,

pogotovo u odnosu na borbu protiv demonskih sila. Na samom kraju poglavlja najavljuje da će uskoro pisati o Abrahamu, a to je već jako puno činio, što zapravo i jest poanta ove knjige — sve je povezano.

Šesto poglavlje (*Babilon – kraljevstvo zla*) koristi povijest i arheologiju, kao i iscrpnu egzegezu kako bi pokazao važnost simbolike Babilona za razumijevanje velikog dijela Biblije. Sotonu i demone naziva „konkurentskom firmom“ (što je dobar primjer simpatičnog i opuštenog stila pisanja). Ovo je jako relevantno poglavlje u svjetlu tekućih događanja u svijetu jer pokazuje duhovno-demonsku pozadinu Babilona kao svjetskog ustroja.

Sedmo poglavlje (*Abraham: narod, zemlja, blagoslov, ime*) jako puno govori o autorovim vještinama teologa i pisca. U njemu nam objašnjava prijelaz sa silazne spirale grijeha u prvih jedanaest poglavlja Knjige Postanka, na Abrahama kao odabranog pojedinca kroz kojeg će Bog „otkupiti sve što je stvorio tako što će poništiti sve tri pobune“ (str. 107) o kojima čitamo u prvih jedanaest poglavlja. U ostatku poglavlja dodatno razrađuje te tri pobune i pojašnjava kakve veze s njima ima Abraham u dvanaestom poglavlju, koje je početak ostatka Biblije, ali i kakve veze s time ima Isus: „Ne možemo razumjeti Isusa bez Abrahama... ne možemo razumjeti Abrahama bez Postanka 1 do 11“ (str. 117).

O dodatku (*Nastanak knjige*) u kojemu autor objašnjava kako je došlo do ideje da se objavi i ovaj naslov, ali i svi ostali iz spomenute serije, dovoljno je reći sljedeće, riječima samoga autora: „Htio sam ponuditi knjigu koja bi u čitateljima Svetog pisma ponudila strast i glad za još dubljim proučavanjem i studiranjem Božjih istina“ (str. 122). Zaključak ovoga prikaza, kao odgovor na tu izrečenu težnju, potvrđuje da je cilj postignut.

Zaključak

Sâmo izdanje ove knjige vizualno je ugodno. U nekoliko navrata donosi vrlo jasne i pregledne tablice koje tako dodatno olakšavaju usvajanje sadržaja. Formatiranje navoda izvedeno je vrlo dobro — cijeli je tekst navoda u kosim slovima (tzv. *italic*), a naglasak unutar određenog navoda u velikim je slovima s manjom veličinom slova (tzv. *small caps*). Time je postignuto da nema sumnje kako se radi o citiranom tekstu dok je nedvojbeno što autor želi posebno istaknuti u danom navodu i tako potkrijepiti svoj argument. Cijelo tijelo teksta otisnuto je prozračnim dizajnom (tzv. prijelomom), što je često zanemaren aspekt izdavaštva. Knjiga u kojoj tekst nije „natrpan“ da bi se što više informacija prenijelo u što manjem formatu ili je iz nekog drugog razloga iskorišteno što je moguće više prostora na stranici, ugodna je za čitanje i ne zamara oči.

Vjerojatno zato što se radi o djelu relativno mladog autora knjiga je obilježena razgovornim, opuštenim i prizemnim stilom pisanja. Autor je povremeno duhovit, ali ne i neozbiljan. Koristi kolokvijalne izraze (npr. „zdravoseljački“). Svako

poglavlje započinje opisom svakodnevnice situacije (npr. godišnji odmor, odnosi sa susjedima, itd.), koji pomažu u razumijevanju glavne ideje određenog poglavlja. Sve navedeno knjigu čini razumljivom i privlačnom prosječnom čitatelju.

Nikako nije moguće reći da je ovo akademsko djelo teoretske teologije iako pažljivom čitatelju neće promaći činjenica kako je riječ o proizvodu uma koji je upućen u razne grane biblijskih i teoloških nauka, kao i biblijske povijesti i kulture te izvornih jezika kojima je Biblija napisana. To je vidljivo kroz sporadično korištenje jezičnih opaski (vezanih uz hebrejski i grčki jezik), uvidâ iz suvremenog židovstva, kulturoloških zanimljivosti, povijesnih podataka i sl.

Iako se bavi samo s prvih dvanaest poglavlja Knjige Postanka, redovito se dotiče i ostatka Biblije, neizbježno tumačeći Novi zavjet u svjetlu Postanka. Isto tako, moguće je pronaći i zanimljivosti iz raznih teoloških grana, poput eshatologije, soteriologije i kristologije.

Svaki čitatelj ove knjige moći će naći ponešto poučno i korisno za rast u posvećenju, bez obzira o kome se radi. Knjigom se mogu okoristiti i nedavni obraćenici i oni s poduljim stažem u vjeri. Zbog jednostavnosti stila pisanja, osim osobne upotrebe, knjiga je pogodna i za zajedničko proučavanje (npr. u kućnoj grupi ili nedjeljnoj školi za odrasle).

Mario Kushner

David R. Helm

Ekspozicijsko propovedanje

Novi Sad: Projekat Timotej, 2020., str. 126.

U izdanju službe „Projekat Timotej“ iz Novoga Sada 2020. godine na srpskom tržištu objavljena je knjiga *Ekspozicijsko propovedanje: savremeno izlaganje Božije reči* autora Davida R. Helma. U izvorniku knjiga se zove *Expositional Preaching: How We Speak God's Word Today* i objavljena je 2014. godine. Knjigu je izvorno izdala izdavačka kuća Crossway i dio je serije *Marks: Building Healthy Churches*. Knjiga sadrži dva predgovora (predgovor izdanju serije *Izgradnja zdravih crkava* te predgovor *Svrha i dobrobiti ekspozicijskog propovedanja*), uvod, četiri poglavlja, a završava zaključkom, dodatkom koji nam donosi pitanja za pripremu propovijedi, općim indeksom i indeksom biblijskih tekstova te spiskom prilagođenih imena.

U drugom predgovoru Miguel Nunez ističe kako se sadašnji i prošli problemi crkve u velikoj mjeri mogu povezati s propovjednicima i učiteljima koji ekspozicijski ne poučavaju Riječ Božju. Nunez navodi kako je svrha ekspozicijskog propovijedanja nastojanje da se shvati izvorna namjera pisca određenoga biblijskog teksta, da se tekst objasni tako da ga današnji naraštaj vjernika može shvatiti i